

ЩОДО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ АГРАРНОГО ПРАВА

Традиційно в системі аграрного права виділяють інститут правових засад використання природних ресурсів у сільському господарстві [1, с. 273-299; 2, с. 546-556]. На наш погляд, такий підхід є дещо обмеженим, адже не враховує зворотній бік сільськогосподарської діяльності, в процесі якої і використовуються вказані ресурси, – її шкідливий вплив на навколишнє середовище та необхідність здійснення його охорони. На взаємозв'язок природоресурсної та аграрної сфери неодноразово зверталася увага у науковій літературі. Так, М.В. Краснова, зазначає, що з одного боку вони спрямовані на використання природних ресурсів (зокрема земельних, водних, лісових, фауністичних), з іншого – здійснюють регулювання негативного впливу відповідної господарської діяльності на стан навколишнього природного середовища, життя та здоров'я людини в результаті застосування при цьому небезпечних речовин (пестицидів, агрохімікатів), неналежних способів меліорації, експлуатації природних ресурсів, появи при цьому небезпечних відходів аграрної промисловості, деградованих, малопродуктивних та техногенно забруднених сільськогосподарських угідь [3, с. 49]. Зарубіжні науковці також пропонують враховувати взаємний вплив сільськогосподарської діяльності на навколишнє середовище (здебільшого негативний) і навпаки (сільськогосподарське виробництво безпосередньо залежить від стану навколишнього середовища, оскільки передбачає інтенсивне використання природних ресурсів). У контексті зазначеного цікавою є пропозиція щодо формування агроекологічного права [4, с. 4], як міжгалузевого правового інституту, в рамках якого можливо комплексно підійти до розв'язання проблеми збереження природного потенціалу сільських територій.

В пострадянській аграрно-правовій доктрині запропоновано виділення правового інституту охорони довкілля в сільському господарстві [5, с. 414; 6, с. 286-306], який іноді поєднують з правовим регулюванням якості сільськогосподарського виробництва [7, с. 205-235]. При цьому Л. О. Бондар називає його складним інститутом та одночасно інститутом аграрного й екологічного права як комплексних галузей права. Крім того, автор вказує, що правова охорона довкілля здійснюється у двох напрямках: через встановлення правових приписів щодо охорони окремих видів природних ресурсів, які використовуються в сільському господарстві та через правове регулювання самої сільськогосподарської діяльності. Перший напрям правового регулювання виявляється в таких правових інститутах: охорони земель сільськогосподарського призначення, охорони водних об'єктів, що використовуються в сільському господарстві, охорони сільськогосподарських лісів, охорони надр під час здійснення сільськогосподарської діяльності, охорони диких тварин і рослин тощо. Другий напрям правового регулювання знаходить свій вияв у таких правових інститутах, як застосування пестицидів і агрохімікатів у сільському господарстві, меліорації земель, поводження з відходами сільського господарства, застосування біотехнологій в сільському господарстві тощо [5, с. 414-415]. По суті науковець виділяє міжгалузевий правовий інститут, норми якого спрямовані на забезпечення охорони навколишнього природного середовища в процесі здійснення сільськогосподарської діяльності.

Не тільки поєднати, а й розширити вказані підходи запропонував М.І. Козир, який виділив аграрно-правовий інститут правового режиму земель, що використовуються сільськогосподарськими комерційними організаціями та охорони навколишнього середовища у сільському господарстві; регулювання розвитку сільських територій [8, с. 72]. Саме остання складова цього інституту наповнює його новим змістом. Адже за законодавством ЄС сільський розвиток здійснюється шляхом використання всіх ресурсів, наявних на сільських територіях (людських, природних, історичних тощо) та поєднує виробничі,

соціальні та екологічні аспекти. Причому на період 2014–2020 років визначено три довгострокові стратегічні цілі у сфері політики сільського розвитку ЄС: 1) сприяння конкурентоспроможності сільського господарства; 2) забезпечення раціонального використання природних ресурсів і впливу дії клімату; 3) досягнення збалансованого територіального розвитку сільських економік і общин, включаючи створення і підтримку зайнятості [9]. Відповідно перспективи розвитку сільської місцевості пов'язуються не лише із сільськогосподарським виробництвом, а й з покращенням рівня та якості життя сільського населення. З цією метою заохочується розвиток несільськогосподарських видів діяльності (сільський туризм, художні промисли, заліснення сільських територій тощо) та здійснення заходів, спрямованих на поліпшення екологічної ситуації. Більше того, особливий акцент у процесі розвитку сільських територій ЄС робиться на застосуванні у повсякденному житті сільського населення інноваційних технологій, спрямованих на раціональне використання та збереження природних ресурсів (розвиток поновлюваних джерел енергії та енергозбереження; здійснення досліджень й інвестицій, пов'язаних зі збереженням, відновленням і модернізацією культурної і природної спадщини сіл, сільських ландшафтів і природних об'єктів високої цінності, розвиток екологічних поселень тощо).

На думку П.Ф. Кулинича, подальший розвиток аграрного законодавства та аграрного права, має бути спрямованим на розв'язання проблеми розвитку агросфери, перш за все проблеми формування сприятливого для проживання людини у сільській місцевості середовища [10, с. 45]. Вказане передбачає необхідність врегулювання на законодавчому рівні суспільних відносин щодо охорони і використання агросфери. Остання, на думку Т.В. Курман, є складною аграрно-правовою категорією, що лежить в основі предмета аграрного права і включає в себе сільськогосподарське виробництво, сільське населення і сільські території (агрландшафти) [11, с.50].

Таким чином, все вищезазначене дає підстави стверджувати, що в системі аграрного права поступово формується інститут агроекологічного права, норми

якого спрямовані на забезпечення раціонального використання і охорони природних ресурсів сільської місцевості, а також на підвищення якості життя населення країни (зокрема шляхом виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції, заліснення сільських територій, розвитку сільського туризму, будівництва екологічних поселень).

Список використаних джерел:

1. Аграрне право України : підруч. / за ред. В.З. Янчука. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К. : Юрінком Інтер, 2000. — 720 с.
2. Аграрне право України : підруч. / за заг. ред. В.М. Єрмоленка. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — 608 с.
3. Краснова М. В. Обеспечение экологически сбалансированного природопользования – основной принцип современного экологического, природоресурсного и аграрного права / М.В. Краснова // Информационно-правовая поддержка охраны окружающей среды и устойчивого развития: по материалам круглых столов / ред. кол.: С.А. Балашенко (отв. ред.) [и др.]. — Минск, 2014. — С. 47- 50.
4. Раджоньери М.П. Агроэкологическое право Европейского Союза и Италии / Мария Пия Раджоньери, Марко Валетта ; отв. ред. Д.О. Тузов. — М. : Статут, 2006. — 208 с.
5. Аграрне право України : підруч. / за ред. О.О. Погрібного. — К. : Істина, 2004. — 448 с.
6. Аграрное право: учебник/ под ред. С.А. Боголюбова, Е.Л. Мининой.- М.: Эксмо, 2008. – 368с.
7. Аграрное право : учеб. / С.А. Боголюбов, М.М. Бринчук, Н.О. Ведьшева [и др.] ; отв. ред. М.И. Палладина, Н.Г. Жаворонкова. — М. : Проспект, 2011. — 432 с.
8. Козырь М.И. Аграрное право России: состояние, проблемы и тенденции развития / Козырь М.И. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Норма, 2008. — 336 с.
9. The Common Agricultural Policy after 2013 [Electronic resource]. — Mode of access : http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/index_en.htm.
10. Кулинич П.Ф. До питання про розвиток предмета аграрного (сільського) права / П.Ф. Кулинич // Аграрне право як галузь права, юридична наука і навчальна дисципліна : Всеукр. круглий стіл, 25 трав. 2012 р. — К. : Вид. центр НУБіП України, 2012. — С. 43–46.
11. Курман Т.В. Агросфера як основа сталого розвитку сільськогосподарського виробництва // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / Д.О. Мельничук (голова редкол.). — 2014. — Вип. 197, ч. 2. — С. 48–54. — (Серія : Право).